

**Stoppen met de EHS
in het zicht van de haven**

is kortzichtig

Het nieuwe kabinet heeft het budget voor de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) teruggedraaid naar nul euro, en mogelijk nog lager door gelden die het vorige kabinet opzij zette terug te halen. Voor het oude Centraal Veluws Natuurgebied is de schade te overzien, want dat was al vrij compleet. Maar het is een drama voor de zeven ecologische poorten van de Veluwe, de natuurcorridors tussen het Centraal Veluws Natuurgebied en omliggende natuurgebieden waaraan al jaren wordt gewerkt.

tekst en cartografie Michiel Hegener, foto's Wim van Hof, Barend Hazeleger

De zeven poorten zijn nu gemiddeld voor zestig procent gereed, als gebouwen die voor altijd in de steigers zullen blijven staan.

Arne Heineman, regiodirecteur Gelderland van Natuurmonumenten: 'Het is allemaal zo kortzichtig! Ik vind me niet vaak op maar nu wel. Hopelijk ziet het kabinet in dat dit een grote dwaling is. Ik kan me niet voorstellen dat dit kabinet verantwoordelijk wil zijn voor het stopzetten van iets met zo'n breed draagvlak als natuurbescherming.' Piet Winterman, directeur Regio Oost van Staatsbosbeheer: 'Ook het aankopen van grond voor verbindingen tussen stukken in de poorten die al zijn aangekocht is gestopt. Echt heel ernstig.' Peter Van de Kreeke, hoofd van het Bureau Veluwe-Vallei van de provincie: 'Het is een triest verhaal.'

Maar wat was ook al weer het Centraal Veluws Natuurgebied, en vanwaar die poorten? Om dat te begrijpen moeten we even terug in de tijd. Tot in de negentiende eeuw laveiden er herten in de uiterwaarden van de IJssel en belandde een wandelaar ongemerkt van de Gelderse Vallei in het Veluwe Massief, zo zacht waren de overgangen. Via zompige beekdalen liep je onder Epe door de natuur richting de IJssel. Onder Apeldoorn, bij Beekbergen, belandde je tot 1870 in het Beekbergerwoud, waar een mens alleen bij vorst doorheen kwam. Het Beekbergerwoud ging tegen de vlakte en werd

gedraineerd, onder Epe kwamen ontginningen en ontwatering, en ook overal elders werd met succes de aanval ingezet op de natte, groene buitenrand van de Veluwe.

Vanaf pakweg 1900 veranderde ons grootste natuurterrein in een droog natuureiland, ingesnoerd tussen snelwegen, spoorbanen, intensieve veehouderij en een krans van verstening. De ironie was dat in diezelfde periode, de eerste decennia van de twintigste eeuw, de natuurwaarde van de Veluwe snel steeg dankzij doortastend optreden van Natuurmonumenten, het Staatsboschbedrijf, het Geldersch Landschap en particuliere natuur-aankopers.

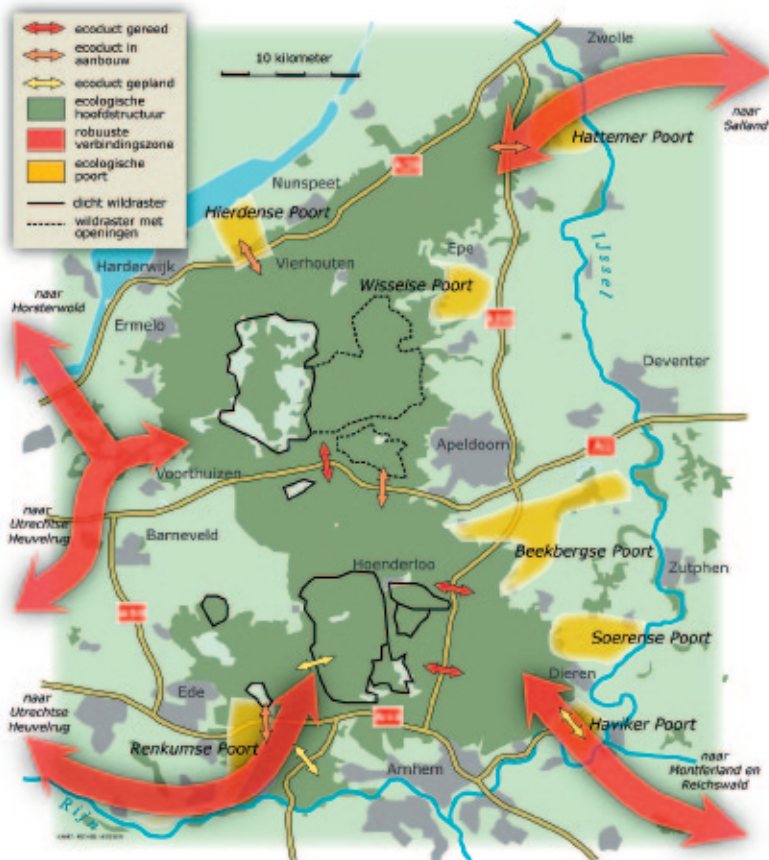
Uitgestrekte natuurgevangenis

Prachtig en groot maar droog en op slot: dat werd het lot van het resterende deel van de Veluwe, het Centraal Veluws Natuurgebied. Het woord centraal doet vermoeden dat er ook nog een periferie was, maar die was toen al geamputeerd, ontgonnen, gedraineerd en op veel plekken bebouwd. Hei, bos en hier daar wat zandverstuiving, maar zonder de kwelzones rondom, dat was het Centraal Veluws Natuurgebied. De Veluwe werd een uitgestrekte natuurgevangenis. Probeer er maar eens naartoe te gaan als boomarter. Probeer er maar eens weg te komen als je een wild zwijn bent. Probeer er maar eens behoorlijk voedsel

te vinden als hert. Zelfs wandelaars en fietsers hebben problemen.

Maar er zijn twee megaproblemen die uitstijgen boven de hindernissen voor individuele toeristen en dieren. De krans van kwelwaterzones die een essentieel onderdeel vormt van het Veluwe ecosysteem, is geheel verloren gegaan, al zijn er de laatste twintig jaar een paar mooie reparaties uitgevoerd. En de Veluwe staat amper nog in verbinding met de Holterberg, het Montferland, de Utrechtse Heuvelrug, de IJsselvallei, de Rijn, het Reichswald, het Horsterwold, de oude Zuiderzeevlakte en andere natuur rondom.

Om daar iets aan te doen werd in de jaren negentig door de provincie het idee van de ecologische poorten gelanceerd. Waar het nog mogelijk was moest de geamputeerde Veluwe weer in verbinding komen met de natte natuur rondom: de IJssel, de Rijn en de Zuiderzeevlakte. Binnen die poorten, die gemiddeld zo'n twee kilometer breed en vijf kilometer lang moesten worden, kon dan meteen de kwelwaterstroom worden hersteld. Sloten dichtgooien, waterpeil omhoog, waar nodig en mogelijk bemeste bovenlagen afvoeren. Zo ontstonden ruige, groene, natte en bovenal vegetatierijke zones waar het grondwater ongehinderd naar de oppervlakte sijpelde en waar het wild weer eens behoorlijk kon eten. En rondplonzen, want daar houden herten en

'Hopelijk ziet het kabinet in dat dit een grote dwaling is'

zwijnen van. Zelfs reeën en dassen vinden het leuk als het niet te diep is.

Gaten in de steenkrans

Het probleem bij het aanleggen van de poorten was vooral: waar kan het nog? Waar zitten nog gaten in de krans van versterking? Bij Hattem scheelde het helemaal niets of het stenen cordon had zich voor eeuwig gesloten. Er lag bij Berghuizen nog één onbebouwd stukje groen van een meter of 100 breed waar de poort tussen Veluwe en IJssel zich doorheen kon persen, het KiBo-terrein, voor insiders. Uiteindelijk lukte het in 2004 met veel belastinggeld per vierkante meter om het veilig te stellen. Nu doet zich iets dergelijks voor bij kasteel Biljoen, bij Velp. Winterman: 'Er is daar nog maar een heel klein stukje natuur tussen Veluwe en IJssel, met een megadruk om het gebruik te intensiveren.'

Op andere plaatsen waren de gaten in de steenkrans groter, maar niet iedere plek was geschikt voor een poort – de poort moest wel naar iets interessants leiden. Uiteindelijk ontstonden er zeven poorten, althans op de kaart. De rijksoverheid leverde in 2000 nog een stevige bijdrage door drie poorten op te waarderen tot 'robuuste verbindingzone': de Havikerpoort, de Hattemerpoort en een nieuwe poort door het noordelijk deel van de Gelderse Vallei, soms de Voorthuizen poort genoemd.

Die verbindingzones waren geografisch verstrekkender dan de poorten. De poorten waren vooral bedoeld als verbinding tussen de droge Veluwe en de plaatselijk herstelde natte zone rondom – de robuuste verbindingzones moesten tientallen kilometers doorlopen naar andere natuur.

En nu ligt alles dus stil. De robuuste verbindingzones zijn geheel geschrapt, voor de poorten en andere EHS-gebieden in Gelderland is nog wat geld dat eerder beschikbaar was gesteld: 20 miljoen euro van de provincie en 24 miljoen van het Rijk, volgens Van de Kreeke. 'Dat rijks-geld hebben we al uitgegeven aan grond, maar niet overal al op de juiste plaats. De bedoeling is steeds geweest dat we dat gaan ruilen tegen grond binnen de EHS. Of we kunnen het verkopen en van de opbrengst grond kopen in de EHS.' Een hectare doet gemiddeld 40.000 euro, dus in totaal gaat het over middelen om nog 1100 hectare aan te kopen in de hele provincie. Helaas wist staatssecretaris Henk Bleker in recent overleg met de provincie te melden dat een deel van het reeds toegezegde geld (die 24 miljoen van de provincie komt uiteindelijk ook van het Rijk) mogelijk teruggestort moet worden.

Onzekere tijden

Een concreet voorbeeld? Neem de Hierdense Poort, ten noorden van Harderwijk, waar Natuurmonumenten de regie heeft. Om met het goede nieuws te beginnen: dezer maanden wordt het ecoduct over de A28 ter hoogte van Hulshorst gebouwd, één rijbaan is al overdekt. In mei 2011 verwacht Eddie Nijenhuis van Natuurmonumenten, beheerder van de Hierdense Poort, de eerste edelherten aan de westzijde van de A28 sinds de aanleg van de racebaan in de jaren zestig. Hij verheugt zich er zeer op. Alleen... het zijn onzekere tijden, natuur is 'een linkse hobby' waar dit kabinet geen belangstelling voor heeft, en geld is schaars. Wat als de 25 hectare waarvan Nijenhuis nu denkt dat die nog kan worden aangekocht, wordt geschrapt? 'Voor bepaalde soorten is het dan vrij zinloos. De hele poort meet 260 hectare. Daarvan moeten we nog 80 hectare aankopen, en als die 25 hectare is gerealiseerd nog 55. Als we ruim 200 hectare hebben gaat het net voor de herten, al moeten ze hier en daar door een agrarisch perceel. Dat doen ze wel, ze kunnen doorlopen naar het Randmeer. Maar een ecoduct dient veel soorten, bijvoorbeeld ook vlinders en kleine zoogdieren. We willen een aantal gebieden binnen de poort op verschillende manieren inrichten, juist voor verschillende soorten. Daarvoor zijn nieuwe aankopen op strategische plekken essentieel.'

Aangeslagen

Natuurmonumenten heeft het nog relatief goed, vergeleken met Staatsbosbeheer, zegt Arne Heineman van Natuurmonumenten. 'De situatie is over het geheel dramatisch slecht. De specialisten hebben het door en de bevolking zegt: 'Het zal wel. Er is toch veel groen?' Wij van Natuurmonumenten kunnen onze mond nog open doen en waarschuwen voor wat er gebeurt, bij Staatsbosbeheer moeten ze stilzitten, terwijl ze worden geknipt en geschoren.' Beetje sterk uitgedrukt? Nee, blijkt uit de woorden van Piet Winterman. Hij zegt aangeslagen te zijn. Toezeggingen voor nog aan te kopen gronden zijn er, maar ze kunnen door dit kabinet makkelijk weer worden geschrappt, vreest hij. 'Onder het ILG, het meerjarencontract tussen provincie en Rijk, zal Staatsbosbeheer in Gelderland nog 1200 hectare door de provincie laten kopen. Daar is al 300 vanaf gehaald. En het baart me zorgen dat staatssecretaris Bleker van het budget voor die 900 hectare mogelijk het deel weghaalt dat was gereserveerd voor de robuuste verbindingen.'

Het kost enige moeite Winterman te laten spreken over het belang van de poorten. 'Ik ben zo perplex op dit moment.' Zijn aandacht gaat nu bijna geheel uit naar het feit dat zijn budget voor beheer ook nog even is gehalveerd. Wat er aan poorten was aangekocht en overgedragen aan Staatsbosbeheer kan amper nog worden ingericht, laat staan dat er voldoende kan worden gesurveilleerd. 'Er wordt niet meer aangekocht en wat we hebben wordt uitgehold', aldus Winterman.

Wild zien

Na enig aandringen wil hij wel ingaan op het belang van de poorten die nu niet doorgaan of half af blijven: 'Ze zijn belangrijk voor veel soorten en voor de verbinding tussen de droge delen van de Veluwe en de voedselrijke gronden. Via de poorten kun je het voedselaanbod sterk vergroten, en dus de draagkracht. Via de poorten krijg je trekbewegingen van het wild, seizoensgebonden maar ook op termijn van jaren. Met een hogere wildstand verhoog je ook de kans voor bezoekers van de Veluwe om wild te zien. Toeristen komen vanuit alle windstreken om wild te zien en de natuur te beleven. De poorten zijn daardoor niet alleen belangrijk voor de ecologie, maar ook voor de economie: meer wild betekent meer kans wild te zien, dus meer bezoekers, dus meer recreatie-inkomsten. Maar er zijn ook indirecte economische voordelen: spannende natuur met veel wild draagt bij aan het welzijn van de bevolking. Dus minder mensen in het zorgcircuit – en daar wil de regering dan ook nog eens op bezuinigen!'

Heineman is het helemaal eens met die economische overwegingen, zeker waar het gaat om rechtstreekse recreatie-inkomsten. 'In verband met het wild alleen komt op de Veluwe jaarlijks 100 miljoen euro binnen. En het kost 2 miljoen aan wildschade. Dus een rendementsfactor van vijftig – zo'n positieve en rendabele investering vind je nergens.'

Verbrokkelde, halfaffe natuur

Het idee om met de EHS te stoppen in het zicht van de haven noemt Heineman uitermate kortzichtig, Winterman vindt dat de kwaliteit van de leefomgeving tussen onze vingers wegglipt. Beiden klagen over verbrokkelde, halfaffe natuur. En kapitaalvernietiging. Want aangekochte natuur krijgt een meerwaarde als rondom ook natuur ligt en is als eilandje veel minder waardevol. In het Renkumse Beekdal is voor tientallen miljoenen euro's een compleet fabrieksterrein gesloopt en teruggegeven aan de konijnen. Het beekdal is sindsdien weer een geheel, en nu wordt de Renkumse Poort, waarin het dal een grote schakel vormt, niet afge maakt. Winterman: 'Wij moeten daar nog een stuk grond verwerven om de verbinding tussen Veluwe en Rijn te voltooien en dat kan nu niet. Wat was dan de zin van het verwijderen van het fabrieksterrein?' Ander voorbeeld van wat er mis kan gaan bij onvolledige verwerving van een

gebied: Geldersch Landschap – dat overigens niet voor commentaar beschikbaar was – heeft bij Emst een beekdal in beheer waar nog enkele boeren een perceeltje hebben. Omwille van hen moet in het hele beekdal het waterpeil kunstmatig laag worden gehouden.

Wat nu? Wat te doen nu er bijna geen geld meer is om de poorten te voltooien? Eddie Nijenhuis bepleit inzet van resterende middelen voor de voltooiing van een beperkt aantal poorten.

'Die kunnen dan als leergebied dienen voor de andere poorten over een aantal jaren.'

Het idee dat de poorten over vijf, tien of vijftien jaar kunnen worden afgemaakt is logisch genoeg: andere kabinetten en andere economische tijden zouden de ramp van nu kunnen keren. Mits – en dit is essentieel – de provincie alles in het werk stelt om te voorkomen dat gemeenten gronden in de poorten gaan herbestemmen, bijvoorbeeld grond die een gemeente zelf bezit en die dan met veel rendement kan worden verkocht als bouwgrond. Alle geïnterviewden benadrukken het belang van het vergrendelen van de bestemmingsplannen in de poorten. Het huidige college van Gedeputeerde Staten zal dat zeker doen, maar wat gebeurt er na 2 maart 2011, na de provinciale verkiezingen? Van de Kreeke: 'Als het nieuwe college een afspiegeling wordt van wat er nu in Den Haag zit wordt het voor de natuur niet best.'

Renkums beekdal

